Hallintovaliokunta perjantai 29.04.2022 klo 11.15 / VNS 1/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Informaatiovaikuttaminen, kirjallinen vastaus kuulemisessa esitettyihin kysymyksiin

Tutkija, ST Saara Jantunen, Puolustusvoimien tutkimuslaitos

Valmiusviestintä ja tiedottaminen Ukrainan sodasta ja Suomen turvallisuuspoliittisesta tilanteesta

On erittäin toivottavaa, että väestölle viestitään etukäteen ja suunnitelmallisesti siitä, mitä on odotettavissa. Kuluneiden kahden kuukauden aikana olen kuullut jatkuvasti kansalaisten ja elinkeinoelämän toiveita jaetusta tilannekuvasta. Vaikka viranomaiset, poliitikot, asiantuntijat ja media jakavat tietoa, kokevat monet vaikeaksi tehdä kaiken kuulemansa pohjalta johtopäätöksiä tai luottaa tulkintaansa. Tästä syystä suosittelen vahvaa panostusta tilannekuvan luomiseen viranomaistasolla, minkä toin lausunnossani esiin. Yhteisen tilannekuvan luominen myös vähentää riskiä ristiriitaisille lausunnoille ja ohjeistuksille.

Keskeisiä viestittäviä teemoja väestön toiminnantarpeen ja psykologisen turvallisuuden tukemiseksi ovat

- väestön omatoiminen varautuminen
- viranomaisten tehtävät ja valmius
- digitaalinen turvallisuus ja yksityisyys
- läheisten ja apua tarvitsevien tukeminen
- viranomaisten toiveet esimerkiksi vapaaehtois- ja järjestötyöhön osallistumisesta

Valtioneuvoston kanslialla on informaatiovaikuttamisen vastatoimissa valtakunnallinen koordinaatiovastuu, mutta ministeriöt toimivat viestinnässä itsenäisesti. Keskeistä olisi, että ministeriöt aktivoisivat ja resursoisivat alaisiaan virastoja maakuntatasolla informaatiovaikuttamiseen varautumisessa

Median toiminta

Media on Ukrainan sodan eskaloiduttua toiminut medialogiikan mukaisesti. Suomalainen media on nostanut esiin keskeisiä tietoja kansainvälisestä mediasta, mutta joiltakin osin otsikointi ja kehystäminen ovat olleet omiaan vahvistamaan yleisön pelon ja epävarmuuden tunteita. Journalismi ei kovin usein vahvista kansalaisten psykologista turvallisuutta, eikä se sinänsä ole median tehtäväkään. Tästä syystä on tärkeää, että viranomaiset ja poliittinen johto eivät odota median tuottavan tilannekuvaa- tai -ymmärrystä, vaan osallistuvat niiden luomiseen ja viestimiseen itse ja näin varmistavat keskeisten tietojen näkyvyyden.

Disinformaatio

Koronapandemian aikana globaalissa informaatiotilassa on levinnyt runsaasti disinformaatiota ja salaliittoteorioita, joiden levittämiseen myös kiinalaiset ja venäläiset valtiolliset toimijat ovat osallistuneet. Keskeisenä tavoitteena oli paitsi kiistää autoritääristen valtioiden kokemat ongelmat pandemian hallinnassa, myös hyväksikäyttää tilannetta yhteiskunnallisen luottamuksen horjuttamiseen länsimaissa. Näille vaikuttamiskampanjoille ja salaliittoteorioille on ominaista se, että ne leviävät nopeasti yli valtiollisten rajojen ja synnyttävät rajat ylittävää poliittista liikehdintää. Tilannetta voi joissakin tapauksissa verrata radikalisoimispyrkimyksiin.

Disinformaatiota ja salaliittoteorioita levittävät henkilöt mm. Suomessa kuitenkin usein kokevat ilmaisevansa autenttisia mielipiteitään, sillä disinformaation alkuperä on usein hämärtynyt. Disinformaatiota myös tuotetaan tietoisesti puhuttelemaan spesifejä kohdeyleisöjä, ja tästä syystä on täysin odotettavissa, että tietyt sisällöt puhuttelevat erityisesti niitä yleisöjä, joille ne on kohdennettu. Kun yleisön luottamussuhde johonkin viestikanavaan tai tiedonlähteeseen on syntynyt, on todennäköisempää, että yleisö suhtautuu avoimemmin niihin tietoihin, joita kyseinen lähde levittää. Tämä osaltaan selittää esimerkiksi

rokotekriittisten aktivistien nopean siirtymän Natoon liittyvän disinformaation levittäjiksi. Keskeinen vaikuttaja on myös yhteiskunnallinen luottamus. On tyypillistä, että heikko yhteiskunnallinen tai poliittinen luottamus ilmenee vastarintana poliittisille ja viranomaispäätöksille, kuten pandemian hallintatoimille ja turvallisuus- ja puolustuspoliittisille ratkaisuille. Tästä syystä valtiolliset toimijat tyypillisesti kohdistavat vaikuttamistoimensa juuri yhteiskunnallisen ja viranomaisluottamuksen heikentämiseen, sillä epäluottamuksesta aiheutuva poliittinen liikehdintä muuttuu nopeasti ristiriitoja ja hajaannusta ruokkivaksi sisäpoliittiseksi ongelmaksi.